

El dia 17 de juliol de 2000, a l'edat de 92 anys, Ramon Aramon i Serra ens deixava. Parlar del senyor Aramon en passat se'm fa difícil, i més difícil encara —però procuraré de fer-ho— em resulta parlar-ne objectivament; no puc ésser un jutge imparcial en escriure la seva necrologia en aquesta revista *Estudis Romànics* que ell creà en uns anys molt negres. Li dec un reconeixement gran per la manera com em va acollir quan a la tardor del 1948 vaig venir a Barcelona a estudiar filologia romànica. Portava jo una carta de presentació d'alguns prohoms de la Societat Castellonenca per al senyor Aramon. Sempre recordaré com em va rebre al seu pis del carrer París, 150, i quantes hores vam estar parlant de tot: de la situació de Castelló, del BSCC, de la llengua, de Josep Carner (l'existència del qual jo ni coneixia), de la situació de l'ensenyament, del que pensava fer amb els meus estudis. Vaig sortir de casa seva content i carregat de conferències publicades per l'Institut, entre altres, recordo ara, de Ruyra sobre els inventors i els tècnics, de Nicolau d'Olwer sobre la *Crònica* de Muntaner, de Carles Riba sobre els poetes i la llengua comuna, etc. De llavors ençà vaig tenir molt clar el que era l'idioma català i la cultura del país. I sempre el Senyor Aramon m'honorà amb la seva amistat i també, més tard, va acollir amb els braços oberts els meus alumnes suïssos i els va ensinistrar en la filologia catalana i en l'amor a la llengua i a la cultura de Catalunya.

Darrerament s'ha criticat prou i massa el senyor Aramon i se li ha retret que era intransigent en qüestions de gramàtica, que era un purista inamovible, etc. Sens dubte el blasme conté algunes gotes de veritat. Haig de dir, però, que conec poques persones que hagin fet tant per la llengua catalana com ell. Cal posar-se en la situació dels anys 40 per copsar que calia una voluntat ferrenya de resistència i de sacrifici; aleshores es comprèn la posició del Senyor Aramon i s'admira decididament la normalitat, sense escarafalls, amb què va actuar. També s'ha dit que fou excessivament barceloní en detriment de les particularitats de València i les Illes. Potser sí, bé que no sempre vaig treure aquesta impressió en les converses sovintejades que vaig tenir amb ell. Fins i tot contaré una anècdota, la qual va en sentit contrari. Una vegada li vaig retreure que escrivís a *ER* l'expressió «textos trobadorescos» amb aquesta *o* tan lletja, que topava amb la solució del meu Castelló: *trists, boscs, desigs, impostos*, etc. i no pas *tristos, boscos*, etc. Aramon s'afanyà a recomanar-me que no seguís la moda barcelonina i que continués amb la solució valenciana. També en sentir-me pronunciar *manises* 'rajoletes envernissades', amb *s* sonora, em digué que rectificarien la grafia amb dues *ss* que s'havia adoptat.

Dos vessants de la personalitat aramoniana són a considerar: el de romanista, amb una formació molt sòlida, i la de defensor de la llengua catalana en les hores més fosques i tristes del franquisme, a través de l'Institut d'Estudis Catalans, que ell va saber salvar de la desaparició. Fou precisament aquesta activitat al front de l'IEC, com a secretari general, la que va impedir que Aramon donés tot el fruit que es podia esperar d'ell com a filòleg i que havia començat a veure's en les seves publicacions d'abans de la guerra civil. El 1939 l'Institut pràcticament desapareix, hom el dona per mort i enterrat, perquè molts dels seus membres eren a l'exili o es

trobaven en una mena d'exili interior i alguns havien traspassat; és aleshores, el 1942, quan Aramon decideix amb tres acadèmics, l'arquitecte J. Puig i Cadafalch, el meteoròleg E. Fontserè i el poeta J. M. López Picó de continuar la tasca de l'Institut com si res no hagués passat, amb el mateix esperit amb què aquest havia actuat des de la fundació en l'any 1907. El jove Ramon Aramon, que fins llavors no n'era membre, és nomenat membre numerari i secretari general. Durant el temps de la clandestinitat o semiclandestinitat és ell qui tira endavant la institució, enfrontant-se a totes les adversitats. Una antiga alumna seva a l'Institut-Escola, Maria-Aurèlia Capmany, va dir el 1983 unes paraules que solament els bons literats com ella saben cinzellar: «És molt fàcil de dir, Ramon Aramon va salvar l'existència de l'Institut d'Estudis Catalans, però és difícil de pensar que l'endemà de la derrota l'Institut ja no existia, i que calia tota la decisió, tota l'energia, tota l'audàcia del món per a negar l'evidència i decidir que aquella entelèquia, sense casa, sense parets, sense llibres, continuaria existint» (*Butlletí* interior informatiu de l'Omnium Cultural, núm. 45).

Des d'un pis menut de la Gran Via, número 600, ple de papers i paquets de llibres, Aramon, ajudat pel seu alumne predilecte Jordi Carbonell i per la fidel i laboriosa Montserrat Martí i per molt poca gent més, decidí tirar endavant. L'Institut anà publicant llibres d'una gran qualitat, llibres de ciències i llibres de lletres. L'aparició de llibres científics, sigui medicina, química, etc., la considerava Aramon, amb encert, més important per la llengua i per la continuïtat de la cultura que la de llibres d'humanitats. La tònica era de fer com si hom estigués en plena normalitat, i aquests llibres no van passar per la censura —la qual no els hauria mai autoritzats—, car el Senyor Aramon pensava que el valor i el prestigi d'aquestes publicacions era llur millor defensa de cara a l'arbitrarietat.

Del 1942 al 1982 el senyor Aramon va exercir de secretari general de l'IEC, ell s'ocupà de tot, de l'administració, dels contactes amb l'estranger, d'organitzar cursos per al jovent, renovellant els *Estudis Universitaris Catalans* (per on han passat i hem passat tants estudiosos) i creant, amb la col·laboració de l'historiador Miquel Coll i Alentorn, la Societat Catalana d'Estudis Històrics (SCEH), filial de l'IEC. Encara tingué temps d'esdevenir representant de l'Institut a la Union Académique Internationale, de la que més tard seria vicepresident i darreramerent president honorari.

Ja he dit que totes aquestes activitats l'allunyaven de la seva vocació de romanista, almenys no li permetien de dedicar-se plenament a la seva especialitat de filòleg medievalista, coneixedor com pocs dels problemes de la crítica textual. El que ens ha deixat ens fa enyorar el que hauria pogut ésser i no fou. Alumne de Francesc Martorell i de Jordi Rubió, ajudant de Pompeu Fabra, anà a l'Alemanya anterior al nazisme a ampliar estudis, i a Berlín —a més de trobar l'admirable muller que l'acompanyà en la seva vida, Hilde Stein— tingué entre els seus mestres Ernst Gamillscheg, que Aramon sempre admirà i li guardà un record fidel. Quan tornà a Catalunya tenia aquella magnífica formació que va començar a mostrar en nombroses recensions, aparegudes en les revistes *EUC* i *AORLL*; en aquesta s'ocupà monogràficament de la crònica de les publicacions: *Bibliografia de la llengua i literatura catalana (1925-1934)*. En els anys que precediren l'esclat de la guerra civil del 36 és quan Aramon publica dins la col·lecció d'Els Nostres Clàssics les seves precioses edicions del *Curial e Güelfa* (1930-1933) i de les *Novel·letes exemplars* (1934). Ja durant la guerra, el 1938, edita el *Cançoner dels Masdovelles*. No s'hauria aturat aquí en aquesta activitat editorial, però les circumstàncies li van fer prendre una altra direcció. És segur que ben tost ens hauria donat una edició de Guillem de Berguedà, puix que en l'article que dedicà més tard (1947-1948) a l'atribució d'*Arondetà* ens diu que cita uns versos d'aquesta composició segons l'edició que està preparant.

Un observador superficial pot imaginar-se que l'Aramon filòleg s'acaba després de la guerra i que són les tasques administratives i socials a l'Institut i a l'Union Académique i les

docents als Estudis Universitaris les que l'absorbeixen per complet. No obstant, Aramon bé que treballa, i ens sorprèn amb estudis com ara *Les edicions de textos catalans medievals* (1953), obra fonamental, la qual el mostra ben al corrent de tot el que s'ha fet i es fa en el terreny de la nostra filologia. Amb motiu de la miscel·lània que hom li oferí (1979-1984), Maria Riera i Llorca i M. Montserrat Martí van recopilar la seva bibliografia (*Estudis Universitaris Catalans*, vol. XXVI, 1984, p. 421-432) i allà es veu com l'activitat científica no va ésser mai interrompuda del tot. Darrerament, amb motiu del seu norantè aniversari, hom aplegà, en un impressionant volum de més de 770 pàgines en quart, una bona part de la seva producció. I és ben cert que tot el que va publicar era d'una gran solidesa, és i serà obra duradora. Llegiu l'estudi sobre l'*Arondeva* o bé sobre dues cançons populars italianes o els cants en vulgar del *Llibre vermell*, i us trobareu amb treballs de pedra picada, com ho són també els que va consagrar a l'oda *I trobador catalan* de Mistral o a punts controvertits de gramàtica, a la miscel·lània Gamillscheg (1957).

Ara, a una edat provecta, li ha llegit de descansar. A nosaltres en resta el record d'un home que ho sacrificà tot per un ideal molt noble: la defensa i il·lustració de la llengua catalana.